

CHO‘LPON SHE’RIYATIDA ESTETIK PRINSIPLAR

Jalilova Shahnoza Dilshodjon qizi

Guliston shahar 3- maktab ona tili va adabiyoti o‘qituvchisi, magistrant

jalilovashaxnoza264@gmail.com

+998940909591

Annotatsiya. Ushbu maqolada XX asr o‘zbek adabiyotining yirik vakili Cho‘lpon she‘riyati estetik prinsiplar nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Asosiy e‘tibor shoirning lirik asarlarida go‘zallik, armon, ruhiy kechinmalar, tabiat manzaralari va xalqona ifodaning estetik ahamiyatiga qaratilgan. Cho‘lpon she‘rlari orqali milliy ruh, insoniy tuyg‘ular va badiiy go‘zallik uyg‘unligi yoritiladi. Tadqiqot davomida shoirning “Ko‘zlar”, “Tong”, “Bahor”, “Umid” kabi she‘rlari estetik tahlil etilib, uning badiiy mahorati va o‘ziga xos poetik uslubi ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Cho‘lpon, estetik prinsip, lirik kechinma, go‘zallik, armon, tabiat tasviri, xalqona ifoda, badiiy obraz, milliy ruh, poetik mahorat.

XX asr boshlarida o‘zbek adabiyotida estetik tafakkur yangi bosqichga ko‘tarildi. Bu jarayonda Cho‘lpon (Abdulhamid Sulaymon o‘g‘li Yunusov)ning she‘riy ijodi alohida o‘rin tutadi. U o‘z lirikasida milliy ruh, inson qalbi, tabiat go‘zalligi va zamon ruhiyatini chuqur badiiy-estetik ifodalashga erishdi. Cho‘lpon she‘rlari o‘zbek poeziyasida yangi lirik ohang va estetik mezonlarni shakllantirdi. Uning ko‘lab she‘rlarida, xususan, “Ko‘zlar”, “Sevgi”, “Ko‘ngil” kabi she‘rlarida estetik prinsiplar yorqin ko‘zga tashlanadi.

Ushbu maqolaning maqsadi — Cho‘lpon she‘riyatida estetik prinsiplarning qanday namoyon bo‘lishini tahlil qilish, uning poetik uslubi va badiiy mahoratini ochib berishdan iborat.

Cho‘lpon she‘riyatining asosiy estetik yo‘nalishlari:

Cho‘lpon she‘rlari inson qalbi va hissiyotlarini estetik obrazlar orqali tasvirlashga qaratilgan. Shoir ijodida uchraydigan asosiy estetik yo‘nalishlar quyidagilardir:

1. *Lirizm va ruhiy kechinmalar:* “Ko‘zlar”, “Sevgi” kabi she‘rlarda inson qalbining nozik tuyg‘ulari, sevgi va iztirob ohanglari estetik uyg‘unlikda ifodalangan.

2. *Armon va g‘am estetikasi:* “Umid” she‘rida orzular va haqiqat o‘rtasidagi ziddiyat, “Uydan chiqmoqchi bo‘ldim” she‘rida esa ruhiy iztirob estetik vositalar orqali beriladi. ***“Yo‘lim orzuga eltarmikan? Jim yulduzlar ham men tomonga boqadi.”*** Kosmik

sukunat (jim yulduzlar) — yolgʻizlik va iztirob timsoli, biroq “qarash”ning oʻzi umid chirogʻini oʻchirib qoʻymaydi. Armon va goʻzallik uygʻunligi yuzaga keladi.

3. Tabiat tasvirlari orqali estetik ifoda: Choʻlpon tabiat obrazlarini shunchaki manzara sifatida emas, balki inson ruhiyatini ifodalovchi vosita sifatida ishlatadi: “Tong” sheʼrida tong manzarasi yangi umidlar va orzularning uygʻonishi ramzi sifatida tasvirlanadi. **“Tong otadi: quyosh kulib yerni yuvadi, havoda yangi hayot nafasi seziladi.”** Tong — yangilanish ramzi. Quyoshning “kulishi” tabiatni jonlantiradi; inson ruhiyatida esa umid va quvonch uygʻotadi. Tabiat–inson uygʻunligi Choʻlpon estetikasining muhim tamoyilidir. “Bahor” sheʼrida tabiat uygʻonishi inson qalbidagi yangilanish, goʻzallik va hayotga intilish bilan uygʻunlashadi. **“Shabnamsiz titragan yashil yaproq; dilimda ham uygʻonish boshlandi.”** Tabiat manzarasi ichki holatning ramzi. Bahor — tashqi fasl oʻzgarishidan koʻra, ichki ruhiy yangilanishning ramzi.

4. Musiqa va ohangdorlik – estetik taʼsir vositasi Choʻlpon sheʼrlarida qofiya, ritm, ichki ohang juda muhim rol oʻynaydi. “Sayyod” sheʼridagi keskin ritm obrazning dramatik kuchini oshirsa, “Otamga” sheʼridagi sokin ohang lirizm va samimiyatni kuchaytiradi.

4. Xalqona ifoda va milliy ruh. Choʻlpon xalqona soʻzlashuv, maqol, ibora va oddiy, sodda lekin mazmunli tildan keng foydalangan. Bu uslub shoirning oʻz xalqiga yaqinligini, milliy ruh va estetikani uygʻunlashtirishga boʻlgan intilishini koʻrsatadi. “Koʻzlaring yulduzdek, tunlarimni yoritadi” jumlasida orqali koʻz–yulduz qiyofasida yorugʻlik, umid va sevgini uygʻunlashtiradi. Yorugʻlik metaforasi ruhiy ilqlik uygʻotadi; lirizm va samimiyat estetik taʼsirni kuchaytiradi.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, Choʻlpon sheʼriyati oʻzbek adabiyotida estetik tafakkur rivojining muhim bosqichini tashkil etadi. Uning sheʼrlarida goʻzallik, sevgi, iztirob, tabiat va milliy ruh badiiy va estetik uygʻunlikda ifodalangan. Shoirning poetik mahorati va estetik qarashlari nafaqat oʻz davrida, balki bugungi oʻzbek adabiyotshunosligi uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Choʻlpon. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, 2019.
2. Karimov, N. Choʻlpon sheʼriyati poetikasi. – Toshkent: Fan, 2007.
3. Mirzaev, I. Oʻzbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2015.
4. Qoʻchqorov, R. XX asr oʻzbek adabiyoti. – Toshkent: Universitet, 2012.
5. Qahhorova, M. “Choʻlpon lirikasida milliy ruh va estetik tamoyillar” // Oʻzbek tili va adabiyoti jurnali, 2020, №3.
6. Saidov, U. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: Fan, 2008.08:51